

Nástroje ochrany životního prostředí

Rozdělení nástrojů ochrany ŽP

Nástroje ochrany životního prostředí lze rozdělit do dvou skupin:

- Nástroje přímého působení
  - Administrativně-právní nástroje
  - Koncepční nástroje
  - Smluvní (dobrovolné) nástroje
- Nástroje nepřímého působení
(tj. především ekonomické nástroje)

Administrativně-právní nástroje

A) Ukládání povinností ve formě různých zákazů, příkazů a omezení ze kterých vyplývá závazek daného subjektu něco konat, strpět anebo nečinit v zájmu ochrany životního prostředí. Tyto povinnosti mohou vyplývat buď přímo ze zákona (zpravidla se jedná o obecné formulace) nebo z rozhodnutí vydaného na jeho základě (jedná se již o konkrétní povinnost ve vztahu k určité věci).

B) Povolení, souhlasy, stanoviska a vyjádření vydávané orgány státní správy jako předpoklad pro realizaci určité zákonem stanovené činnosti s možnými dopady na životní prostředí. Základní funkce těchto nástrojů spočívá v zajišťování prevence v ochraně životního prostředí.

Mohou být vydávána ve správním i mimo správní řízení, mohou být rovněž právně závazná i nezávazná.

- C) Standardy, které vyjadřují různé druhy požadavků na zachování určitého stavu životního prostředí (např. emisní a imisní limity).
- D) Kategorizace objektů ochrany či zdrojů ohrožování životního prostředí. Vymezené kategorie jsou spojeny s odstupňovanou úrovní ochrany (např. kategorie zvláště chráněných území, kategorizace lesů apod.).
- E) Kontrola a dozor jsou nezbytné k prosazování právního režimu ochrany životního prostředí (disponuje jimi celá řada správních orgánů, typicky např. ČIŽP).

- F) Právní odpovědnost (viz samostatná prezentace).
- G) Výkon rozhodnutí jako nezbytná podmínka pro vynucování práva v případech, povinný subjekt neplní svoje povinnosti stanovené rozhodnutím správního orgánu dobrovolně.

Koncepční nástroje

Mezi koncepční nástroje patří především nejrůznější koncepce, plány a programy.

Některé nástroje tohoto typu jsou alespoň z části obligatorními nástroji (např. lesní hospodářské plány, vodohospodářské plány). V jiných případech byt' nemají charakter právně závazného dokumentu (např. plán péče o chráněné území), hrají významnou roli v ochraně životního prostředí.

Smluvní (dobrovolné) nástroje

Představují nástroj ochrany životního prostředí, kterým je možné zajistit z pohledu životního prostředí stejný či šetrnější přístup subjektu, vykonávajícího činnost s dopadem na životní prostředí, než jaký by byl stanoven správním rozhodnutím či vyplýval z právního předpisu (např. § 68 zákona o ochraně přírody umožňuje orgánům ochrany přírody uzavírat dohody k provádění péče o pozemky z důvodů ochrany přírody).

Ekonomické nástroje

Jsou založeny na nepřímém působení státu na chování regulovaných subjektů (subjekty mají možnost volby).

Snaží se podnítit zájem na ochraně životního prostředí prostřednictvím ekonomických výhod.

Představují významnou skupinu nástrojů ochrany životního prostředí, která se uplatňuje zpravidla jako doplněk administrativně-právního systému ochrany životního prostředí.

Významně přitom zvyšují efektivnost ochrany životního prostředí.

Funkce ekonomických nástrojů

Základní funkcí ekonomických nástrojů je eliminovat selhání tržního mechanismu, a vytvořit tak situaci, kdy rozhodnutí jednotlivých subjektů na trhu budou v souladu nejenom s jejich individuálními zájmy, ale i s celospolečenským zájmem na ochraně životního prostředí.

K funkcím ekonomických nástrojů patří funkce motivační, fiskální a kompensační.

Druhy ekonomických nástrojů

Ve vztahu ke způsobu jejich ekonomického působení je dělíme na:

+ nástroje pozitivní stimulace

(ekonomicky zvýhodňují ekologicky vhodnější činnosti, postupy, výrobky, ...)

– nástroje negativní stimulace

(ekonomicky znevýhodňují ekologicky méně vhodné činnosti, postupy, výrobky, ...)

Příklady ekonomických nástrojů

- Poplatky za znečišťování (poškození) životního prostředí
- Poplatky za využívání přírodních zdrojů
- Uživatelské poplatky (tj. za látky poškozující ozónovou vrstvu Země)
- Daně + daňová zvýhodnění / znevýhodnění
- Dotace, zvýhodněné půjčky a garance (např. SFŽP)
- Depozitně refundační systémy (viz lahve)
- Obchodovatelná emisní povolení (povolenky na emise skleníkových plynů)
- a další (např. environmentální pojištění, finanční rezervy)

Poplatky za znečišťování životního prostředí (příklady)

- Poplatky za znečišťování ovzduší
- Poplatky za vypouštění odpadních vod do vod povrchových
- Poplatky za vypouštění odpadních vod do vod podzemních
- Poplatky za ukládání odpadů na skládku

Poplatky za využívání přírodních zdrojů (příklady)

- Poplatky za odběr povrchových vod
- Poplatky za odběr podzemních vod
- Odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu
- Odvody za odnětí pozemků určených k plnění funkcí lesa
- Úhrady z dobývacího prostoru a z vydobytých nerostů